

КОНТИНУАЛНОСТТА КАТО ФЕНОМЕН НА СЕМАНТИЧНАТА ДЕРИВАЦИЯ В СЛАВЯНСКИТЕ ДИАЛЕКТНИ ОЗНАЧЕНИЯ НА ВРЕМЕТО

МИХАИЛ КОНДРАТЕНКО

ИНСТИТУТ ЗА ЛИНГВИСТИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
ПРИ РУСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
mmkondratenko@gmail.com

Статията е посветена на изследването на явлението *семантична континуалност* в южнославянската българска и севернославянската темпорална лексика. Диалектните полисемантични лексеми, обозначаващи време като общо понятие, както и неговите периоди, често притежават значения от друга концептуална сфера. Тази семантична конвергенция се основава на общ образ или символ. По такъв начин се създава преход от едно лексикално значение към друго, наречен *континуалност*. Под *семантична континуалност* разбираме недискретността на семантичната сфера на думите, която включва прехода на лексикалните значения от една семантична сфера към друга. Върху диалектен славянски материал е показано, че семантиката на времето е неотделима от семантиката на пространството, от различните видове стопанска и културна дейност на човека и неговата история. Друга особеност на интерпретацията на времето, представена в многозначната славянска диалектна лексика, е отсъствието на ясни граници между обозначенията на миналото, настоящето и бъдещето. По цялата славянска езикова територия се срещат многозначни лексеми, които синтезират идеята за времето като непрекъснато пространство, чиито фрагменти не са отделени един от друг, и показват как в народното съзнание миналото преминава в настоящето, а настоящето – в бъдещето, формирайки единен континуум.

Ключови думи: славянска диалектология; полисемия; структура на семантичната сфера на думите; семантични промени; диалектни обозначения на времето

CONTINUITY AS A PHENOMENON OF SEMANTIC DERIVATION IN SLAVIC DIALECTAL TIME DENOTATIONS

MIKHAIL KONDRATENKO

INSTITUTE OF LINGUISTIC STUDIES, RUSSIAN ACADEMY OF SCIENCES
mmkondratenko@gmail.com

The article examines the phenomenon of semantic continuity in the South Slavic (Bulgarian) and North Slavic temporal lexis. Dialectal polysemantic words denoting time

as a general concept, as well as its periods, often acquire meanings from other conceptual spheres. This semantic convergence is based on a shared image or symbol, creating a transition from one lexical meaning to another, known as *continuity*. By *semantic continuity*, we refer to the non-discreteness of the semantic sphere of words, which includes the gradual transition of lexical meanings between different semantic spheres. The dialectal Slavic material reveals that the semantics of time is inseparable from that of space, as well as from various aspects of human history and economic and cultural life. Another notable feature in the interpretation of time in the polysemous Slavic dialectal lexis is the lack of clear boundaries between the designations of the past, present and future. Across the Slavic linguistic area, polysemous lexemes are attested that synthesise the concept of time as a continuous space, with fragments that are not separated from each other, illustrating how, in folk consciousness, the past transitions into the present and the present into the future, thus forming a unified temporal continuum.

Keywords: Slavic dialectology; polysemy; structure of the semantic sphere of words, semantic shifts; dialectal denotations of time

Проблемът за континуалността е един от фундаменталните въпроси за представителите на различни науки, занимаващи се с пространствено-временния континуум.

Лингвистичният подход към изучаването на времето е невъзможен без философската интерпретация на понятието *време*. Исак Нютон разграничава абсолютно (продължителност) и относително време (мярка за продължителност), като ги определя по следния начин: „Абсолютното, действително математическо време /.../ протича равномерно и се нарича още продължителност /.../ Относителното /.../ или обикновеното време е точна или променлива /.../ мярка за продължителност, използвана в ежедневието вместо действителното математическо време, като например: час, ден, месец, година“ (Нютон/Newton 1989: 30).

По този начин Нютон разграничава два вида време. При това субективно, свързано с възприемането му от човека (тоест това, което може да представлява лингвистичен обект на изследване), е само вторият вид – относителното време (час, ден, месец, година). За наличието на такъв антропологичен аспект на тълкуването на времето говори Бенедикт (Барух) Спиноза, характеризирайки времето като начин на човешкото мислене: „времето не е състояние на нещата, а само начин на мислене /.../ служещ за обяснение на продължителността“ (Спиноза/Spinoza 1957: 278–279).

С. М. Толстая определя задачите на хуманитарните науки в тази област на изследване по следния начин: „Пространството и времето ... постоянно се включват в кръга на интересите на различни науки /.../ За хуманитарните науки това са /.../ субективните начини на тяхното възприемане, познанията, преживяванията и овладяването от човека и социума, т.е. „антропологичните“ аспекти на тяхното изучаване“ (Толстая/Tolstaia 2011: 7–8).

При изучаването на особеностите на езиковите единици с темпорално значение е невъзможно да се пренебрегне въпросът за същността не само

на времето, но и на езика. От гледна точка на М. Хайдегер изучаването на езика означава вслушване в неговия глас, вземане под внимание преди всичко на това, което говори самият език (а не говорещите за езика), и задължително вземане под внимание не само на понятийния, но и на образно-символичния характер на значението на думата: „Да искате да разсъждавате върху езика, означава да влезете в говора на езика, за да бъдете при езика, т.е. да бъдете при *неговото*, а не при своето говорене. Срещу характеристиката на значението на думите само като понятия на преден план се изправя образно-символичният характер на езика“ (Хайдегер/Heidegger 1991: 3, 4, 6).

Декларираният от Хайдегер образно-символен характер на езика, както и неговата културно-етническа специфика се проявяват най-ярко в лексикалната семантика. Значението попива в себе си особеностите на националната духовна дейност, то „се отнася към тази област, (онто)логичният статус на която (преди всичко) се обяснява с езикови/културни свойства и с потенциала на неговите притежатели. Реалното значение е резултат от самостоятелната (езикова) дейност на човека и следователно атрибут на човешкия дух“ (Pawłowski 2011: 54).

Като се говори за лингвистичния аспект на изучаването на съдържанието на понятието *време* (което може да се различава от тълкуването му от философи и представители на точните и естествените науки и да има специален етнически характер), не могат да бъдат пренебрегнати два аспекта: първо, това са начините и принципите на номиниране както на самото родово понятие *време*, така и на неговите периоди, и второ – особената роля на диалектната лексика като материал за изследване. Диалектите са естествено езиково състояние, те не са „сковани“ в употребата си от книжовната норма и в по-малка степен в сравнение с книжовния език попадат под влиянието на екстралингвистични причини – политически, административни и др.

Обръщайки се към диалектния материал, можем да забележим, че обозначенията на периоди и интервали с броима продължителност (например минута, секунда) са сравнително нови от гледна точка на историята на темпоралната лексика и в количествено отношение отстъпват на номинациите на периодите, които нямат ясни граници и дискретност (наименованията на сезоните, фенологичните сезони, селскостопанските цикли, чиято последователност често за носителите на диалектите заменя „научния“ календар). Именно единиците от втория вид представляват особен интерес за диалектологията и като цяло за лингвистиката. Един от аспектите на изследване е използването на семантичната деривация като метод за номинация и обусловените от този метод особености на структурата на значенията на новите лексикално-семантични феномени.

Анализирайки особеностите в семантиката на българската диалектна лексика, И. Кочев разграничава думи с проста и сложна семантична структура и посочва, че в редица случаи обемът на диалектната семантична структура на една дума надвишава обема на съответната книжовна (Кочев/

Kochev 1969: 150). И. Кочев прави и важен коментар за спецификата на семантичната деривация на диалектната лексика: поради по-малкото (в сравнение с книжовната лексика) на брой съществителни с абстрактно значение в диалекта се увеличава семантичният обем на конкретните съществителни. Така диалектното *планн* 'ъ е не само със значение 'средата на деня', но и 'прием на храна по това време', а също и 'юг' (*топлиѡа в'атър вей уткъде планн* 'ъ) (Кочев/Kochev 1969: 156–157). Аналогичен процес, в резултат на който се създава нова единица (характеризирана като лексикално-семантичен вариант или нова лексема в зависимост от гледната точка на изследователя на дадения проблем), се наблюдава в много славянски говори, например в кашубските: съществителното *pělně* е със значение не само 'пладне', но и 'обяд': *co woet pělna zbjègne, to je dlô strexòv* (което остане от обяда, то е за бедните) (Ramułt 1893: 266).

Анализираната от И. Кочев семантична структура на съществителното *среда*, съдържаща и темпорално значение наред с пространственото, а именно 'точка или място, еднакво отдалечени от всички страни на даден предмет' и 'време или момент, еднакво отдалечени от началото и края' (Кочев/Kochev 1969: 150) (при това темпоралното значение очевидно е производно от локалното), намира паралел в северноруските говори, където по подобен начин, с мотивацията средно положение, се номинира възрастта на девойка от тринадесет до осемнадесет години – *середоха* (*середохи и девушки по четьре вечерини зараз устраивали*) (СПГК/SRGK 1994–2005, 6: 69). Така се разкриват някои закономерности в семантичното развитие на изходната лексема, които получават, например в (Zalizniak 2018), наименованието на семантичните промени (semantic shifts).

Този аспект на диалектната семантика на думите с темпорално значение може да се характеризира като семантична континуалност или непрекъснатост (недискретност). В конкретния случай под този термин се разбира семантичната непрекъснатост, състояща се основно от два аспекта: 1) от откриващата се в рамките на семантичната структура на думата асоциативна връзка на темпоралните значения със значенията, мотивиращи номинирането на времевото понятие, но отнасяща се към други семантични полета (пример за което е корелацията *време ~ пространство*); 2) от разширението на първичното темпорално значение и появата на нови значения, също свързани с означаването на време.

1. Недискретност на семантиката на времето и други семантични полета

В българските говори в Родопите понятието за време се отличава с много сложен характер от гледна точка на заложения в основата на названието мотивационен признак. Неговото съдържание обаче до голяма степен се изяснява благодарение на анализа на многозначността на лексемите, предаващи това значение. Може да се отбележи не само широко разпространения

семантичен модел *време* ‘календарно време’ и ‘метеорологично време’ (Koseska-Toszewa 1972: 66), но също и названия като *мег(й)дан* ‘време за изпълнение, за завършване на нещо’ и ‘пазарен площад’, ‘възможност’ (ИДРБЕ/IDRBE 1: 543; БЕР/BER 3: 705), *(х)ава* ‘време за изпълнение, за довършване на нещо’ и ‘време’, ‘обстоятелство’, ‘настроение’ (ИДРБЕ/IDRBE 2012, 1: 543; Стойчев/Stoychev 1970: 121; Grannes et al. 2002: 265). Последните примери, въпреки техния заимстван характер, са неразделна част от сферата на обозначаването на времето в тези говори.

В други периферни славянски говори, а именно долнолужишките, са отбелязани лексеми, разширяващи темпоралното значение и създаващи семантична приемственост с други понятийни сфери, със следните значения: *сера* ‘време от живота’ и ‘черта, течение, лавина’; ‘тесен окоп, канавка’; ‘бързо течащ поток, който през зимата замръзва по-късно от останалите води’ (Muka 1921–1928, 1: 119–120). Освен това в същите говори: *доба* ‘време’ (*teje doby* ‘в това време’) и ‘мяра, степен’ (*w tej dob'e* ‘в тази степен’) (Muka 1921–1928, 1: 174).

Често темпоралните лексеми разширяват своя семантичен обхват и стават основа за създаването на думи, свързани с други понятийни сфери, например *безвремче* ‘преждевременно оплоден добитък’ в родопските говори (Стойчев/Stoychev 1970: 155). За връзка между темпоралните и пространствените параметри в тези говори свидетелстват значенията на лексемата *лѣто*: ‘лято’ и ‘разстоянието между клоните на стъблото при иглолистните дървета, чрез което се измерва възрастта им’ (Стойчев/Stoychev 1965: 199).

В северноруските говори означенията за отрязъци от време се използват за назоваване на различни понятия, които не са свързани с изчисляване или характеристика на времето, например *с неделю ростом* – ‘за много висок човек’ (ЯОС/ЯОС 1981–1991, 9: 5). От друга страна, различни явления от живота на човек стават семантична основа за именуване на отрязъци от време: *месяц хват* (ЯОС/ЯОС 1981–1991, 6: 44) ‘месеца, през който се женят’, *месяц кай* (ЯОС/ЯОС 1981–1991, 6: 44) ‘месеца, през който се разкайват след сватбата, разочаровани един от друг’; също в северноруските говори *мор месяц* ‘месец с висока смъртност’ (*прежде, как жнива приде, как рожь убирать, мор месяц был, всех ребят приберет*) (СПГК/SRGK 1994–2005, 3: 256).

Лексиката за време става основа за образуване на думи, обозначаващи феномени от други понятийни сфери: в родопските говори прилагателното *авелски* ‘предишен, някогашен, от старо време’ означава и ‘добродушен, наивен човек’ (*авелски чилек*) (Стойчев/Stoychev 1965: 121); в закарпатските украински говори *мартяник* означава ‘мартенски вятър’ и ‘човек, който е роден през март’ (Сабадош/Sabadosh, 2008: 168) (*март'аник дуже шкодит здоров'у и наш Йура – март'аник*); *озимковиця* ‘крава, която е безплодна в продължение на година’ (*мусиме продати корову, бо стала озимковиц'ув*) (Сабадош/Sabadosh 2008: 214); *шестинеділька* ‘жена в период от шест сед-

мици след раждане’ (*йа тогды была шестинид’ил’кув і не моглам н’ікуды йти*) (Сабадош/Sabadosh 2008: 420); в северозападните белоруски говори – *плясці ні зіму, ні лета* ‘говоря безсмислици’ (СБГ/SBG 1979–1986, 4: 25).

Северноруската лексема *метно* има две значения – ‘навреме’ (*в киоске есть пластинки, да надо попасть метно*) и ‘добре, удобно’ (*метно, хорошо он пол устроил*) (СПГК/SRGK 1994–2005, 3: 235); лексемата *старший* с основно значение, сочещо възраст (*старший брат*), тоест с темпорално значение, означаващо време от живота, може да означава физическа величина – *старший* ‘голям, значителен по размер’ (*копна – она старше, а копёшка маленька*) (СПГК/SRGK 1994–2005, 6: 319). В същия диалектен ареал – *суббота дольше воскресенья* ‘за дреха, висяща изпод друга дреха’ (*рубаха выползла – суббота дольше воскресенья*) (СПГК/SRGK 1994–2005, 6: 383).

От друга страна, *време* може да се обозначава без използването на специална лексика с темпорално значение. Като образ на миналото могат да служат определени периоди от историята, например в буковинските украински говори периодът, когато тази област е влизала в състава на румънската държава, се предава като *за Римунії* (по румънско време): *за Римунії було тьяшко кримінари вітримувати* (Бук./Вук. 2005: 234), а в бойковските говори времето, когато Западна Украйна е влизала в състава на Полша: *за Польці* (по полско) ‘в далечното минало, много отдавна’ (*ни памнятаю, бо то боло за Польці*) (Центр-бойк./Centr-boyk. 2013: 369).

Използването на думи с темпорално значение за обозначаване на епохи в миналото може да придобие характера на определена система, състояща се от два съпоставими елемента: например в бойковските говори *за перших совітів* (по време на първите съвети) ‘съветската власт в периода от септември 1939 г. до юни 1941 г.’ и *за других совітів* (по време на вторите съвети) ‘в периода след Втората световна война’ (*я добре тямлю порятки щи за перших совітів, ни то щи за других*) (Центр-бойк./Centr-boyk. 2013: 435).

Периодите могат да се обозначават, без да се посочва връзка с датите от официалния календар и тяхната продължителност, поради съотнасянето им с видовете стопанска дейност на човека. Пример за това са някои родопски номинации. Това са по-специално *купени денѐ* – ‘много ценно време (обикновено при прибиране на реколтата)’ (*купени денѐ са аднош в годината и не траят млого*) (Стойчев/Stoychev 1970: 183), *песъкът* ‘първите три дни от великите пости, когато блажните съдове се мият с пясък и се пости’ (Стойчев/Stoychev 1970: 196), *говедарцко врѐме* ‘времето сутрин, когато говедарите викат из селото и подкарват добитъка на паша, два часа след съмване’ (Стойчев/Stoychev 1965: 145). Същата мотивация на реалиите на стопанската дейност е представена и в други региони: северноруското *после скотины* ‘времето късно вечер’ (след връщането на добитъка от пасището) (ЯОС/JaOS 1981–1991, 8: 71); полското *bydłozenie* (пасище за добитък) ‘периодът от време между сутринта и пладне’ (Szadura 2017: 158). „Зоокодът“ в български говори е засвидетелстван и в израза *зайков ден* ‘27

октомври, на този ден не се работи, за да не изядат зайците зърнената нива' (Гура/Gura 1997: 186).

Освен това ще отбележим в родопските български говори: *кратун* 'месеца, през който ферментира виното' (Стойчев/Stoychev 1965: 193), *гроздобер* (буквално: времето, когато се събира гроздето) 'септември' (Koseska-Toszewa 1972: 67). Аналогично в словенските терски говори – *bandimjak* (Baudouin de Courtenay 1904: 99, 171) от италианското *vendemmia* 'времето, когато се събира гроздето'.

Разновидност на „стопанското“ време е представена в обозначението на времето за вадене на картофите: в родопските говори – *кумпир вакът* (Иванова/Ivanova 2023: 84), където и двата компонента са заети: *кумпир* 'картоф' през словенски в южнославянските езици от баварско-австрийското *Grundbirne (gruntpirn)* (Striedter-Temps 1963: 160) и *вак* от турското 'време'.

В някои случаи процесът на семантично разширяване се наблюдава при миграцията на заемките. Така лексемата *икиндия* със значения в български 'времето след обяда' и 'приемане на храна след обяда' и заетото от турски *ikindi* 'втори' (БЕР/BER 2: 62); в буковинските украински говори формата *икиндіє* придобива значението 'след залез слънце' (*завтра робочі прийдуть додому укіндіє*) (Бук./Buk. 2005: 565).

2. Непрекъснатост на времето в лексикалната семантика на многозначните думи

Времето в неговите обозначения като родово понятие или отделни периоди може да бъде представено за човека като безкрайност, обективна или субективна, което се изразява в развитието на семантичната сфера на когнатите на праславянското **věкъ*.

Според Българския етимологичен речник *век* е не само 'столетие', но и 'живот', 'епоха'; освен това *вякокъ* – 'много' (*вякокъ деца*); *довека, одвека* 'много отдавна' (БЕР/BER 1: 129–130).

В руските говори *век* означава 'никога', 'продължителност на живота' и 'отдавна' (СРНГ/SRNG 1965–2019, 4: 99–100), 'броят години от раждането, възраст' (*Ирина ходова старуха, веку-то много, а еше ходова и за коровами ходит*) (СРГК/SRGK 1994–2005, 1: 170).

В украинските диалекти този корен е представен в буковинските говори *увіки* 'никога' (*увіки тепер до неї не піду*) (Бук./Buk. 2005: 559); в бойковските – 'продължителност на човешкия живот' (Центр-бойк./Centr-boyk. 2013: 463).

В северозападните белоруски говори системата от значения ('винаги, през цялото време', 'никога', 'период на живота', 'период от сто години') в използвания диалектен материал е представена от лексемата *век* най-пълно: 'столетие' (*пройдуць вяка – і многа пераменіцца*) (СБГ/SBG 1979–1986, 1: 293–294); 'период на живота' (*гарушчы чалавек, весь век у горы*) (СБГ/SBG 1979–1986, 1: 430); 'възраст' (*у маладым вяку інцярэсна было жыць*); 'жи-

вот, период на съществуване на нещо или на някого' (*старыя мы, наши дзень – век*); 'никога' (*я век не думала, што за яго пайду*) (СБГ/SBG 1979–1986, 4: 108).

В долнолужишките говори *wěk* – 'вечност' и 'столетие' (Мука 1921–1928, 2: 851); в кашубските: *vjek* 'време, век, години, възраст' (*v nôlepšim vjeku* 'в най-добите години') (Ramułt 1893: 253).

По цялата славянска езикова територия са регистрирани многозначни лексеми, показващи как в народното съзнание миналото преминава в настояще, а настоящето – в бъдеще, образувайки единен времеви континуум. В това отношение особен интерес представляват лексемите, семантиката на които синтезира представата за времето като непрекъснато пространство, чиито фрагменти не са отделени един от друг.

В някои случаи при номинирането на глобални периоди от време се актуализира отдалечеността на събитието от момента на речта, неопределеността на неговото положение върху времевата ос, а не фокусът му върху миналото или бъдещето. Така лексемата *другуч* в родопските говори изразява едновременно семемата 'друг път' (тоест 'в бъдеще') (*другуч ше дойда у вас*) и 'някога, по-рано' (в миналото) (Стойчев/Stoychev 1970: 167); *катаден* – едновременно 'делничен ден' (*аднѠса си носам в ден', другаса ми ѡе за катаден*) и 'всеки ден' (Стойчев/Stoychev 1965: 182).

Семантиката на долнолужишката лексема *daweto* включва индикация за връзката между минало и настояще, тъй като съдържа семемите 'преди', 'досега' и 'току-що' (Мука 1921–1928, 1: 161), които предават процеса на „преминаване“ на миналото в настояще.

В кашубските говори лексемата *vic* изразява значенията 'обикновено, винаги' и 'по-рано, преди': *woen vic taći zły nie bywël* (той обикновено не беше толкова лош) и *ten ksqż vic tak nie ważël* (този свещеник преди не се караше така) (Ramułt 1893: 252).

По този начин диалектната славянска темпорална лексика, която назовава предимно относителното (от философска гледна точка) време и съдържа образна, символична интерпретация на времето, показва в своята семантика такъв аспект на недискретност на значенията като непрекъснатостта на прехода от едни времеви периоди към други и липсата на ясни граници между тях. Освен този фактор трябва да се отбележи още една специфична характеристика на темпоралната лексика, а именно: семантичната непрекъснатост или континуалност, състояща се в липсата на ясно разграничение между действителните времеви значения на многозначната дума и значенията, отнасящи се към други понятийни сфери и разкриващи цялостния образ на лексемата, който може да бъде както етнически уникален, така и общ за редица езици.

Превод от руски *Мария Гарова*

ЛИТЕРАТУРА

- БЕР 1971–2010: Български етимологичен речник. Т. 1–3. София, Издателство на БАН. Т. 4–7. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.
- Бук. 2005: Словник буковинських говірок. Чернівці, Рута.
- Гура 1997: *Гура, А. В.* Символика животных в славянской народной традиции. Москва, Издательство Индрик.
- Иванова 2023: *Иванова, С.* Западнородопският диалект, отразен във фолклорната пиеса „Нишан“ на Ангел Узунов. Дипломна работа. Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. Филиал „Любен Каравелов“ – Кърджали.
- ИДРБЕ 2012: Идеографски диалектен речник на българския език. Т. 1. София, Български бестселър – Национален музей на българската книга и полиграфия.
- Кочев 1969: *Кочев, И.* Гребенският говор в Силистренско. С особен оглед към лексикалната му система. – *Трудове по българска диалектология*. Кн. 5. София, Издателство на Българската академия на науките.
- Ньютон 1989: *Ньютон, И.* Математические начала натуральной философии. Москва, Наука.
- Сабашош 2008: *Сабашош, I.* Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород, Ліра.
- СБГ 1979–1986: Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча в 5 т. Мінск, Вышэйшая школа.
- Спиноза 1957: *Спиноза, Б.* Избранные произведения в двух томах. Том I. Москва, Государственное издательство политической литературы.
- СРГК 1994–2005: Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей: в 6 вып. Санкт-Петербург, Издательство С.-Петербургского университета.
- СРНГ 1965–2019: Словарь русских народных говоров. Вып. 1–51. Санкт-Петербург, Наука.
- Стойчев 1965: *Стойчев, Т.* Родопски речник. – В: *Българска диалектология. Проучвания и материали*. Кн. 2. София, Издателство на Българската академия на науките, с. 119–314.
- Стойчев 1970: *Стойчев, Т.* Родопски речник. – В: *Българска диалектология. Проучвания и материали*. Кн. 5. София, с. 152–221.
- Толстая 2011: *Толстая, С. М.* Пространство и время в этнолингвистической перспективе. – В: *Пространство и время в языке и культуре*. Москва, Индрик.
- Хайдеггер 1991: *Хайдеггер, М.* Язык. Санкт-Петербург, Эйдос.
- Центр-бойк. 2013: *Матіїв, М.* Словник говірок центральної Бойківщини. Київ; Сімферополь, Ната.
- ЯОС 1981–1991: Ярославский областной словарь в 10 т. Ярославль, Издательство ЯГПУ им. К. Д. Ушинского.
- Baudouin de Courtenay 1904: *Baudouin de Courtenay, J.* Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. II. Sprachproben in den Mundarten der Slaven von Torre in Nordost-Italien. S.-Petersburg.
- Grannes et al. 2002: *Grannes, A., K. Hauge Rå, H. Süleymanoğlu.* A Dictionary of Turkisms in Bulgarian. Oslo, Novus Forlag.

- Koseska-Toszewa 1972: *Koseska-Toszewa, V.* Bułgarskie słownictwo meteorologiczne na tle ogólnosłowiańskim. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Muka 1921–1928: *Muka, A.* Słownik dołnoserbskeje rěcy a jeje narěcow. Вып. I. Петроград, 1921. Вып. II, III. Praha, 1928.
- Pawłowski 2011: Pawłowski, G. Bedeutungstransfer – möglich oder unmöglich? Eine linguistische Analyse wissenschaftlicher Texte. – In: *Die deutsche Sprache, Kultur und Literatur in polnisch-deutscher Interaktion. Beiträge der internationalen wissenschaftlichen Konferenz des Verbandes Polnischer Germanisten 17 – 19 Juni 2011, Zielona Góra.* Warszawa, Euro-Edukacja, pp. 53–67.
- Ramułt 1893: *Ramułt, S.* Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego. Kraków.
- Striedter-Temp 1963: *Striedter-Temps, H.* Deutsche Lehnwörter im Slovenischen. Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Szadura 2017: *Szadura, J.* Czas jako kategoria językowo-kulturowa w polszczyźnie, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Zalizniak 2018: *Zalizniak, Anna A.* The Catalogue of Semantic Shifts: 20 Years Later. – In: *Russian Journal of Linguistics.* Vol. 22, No. 4, pp. 770–787.

REFERENCES

- Baudouin de Courtenay 1904: *Baudouin de Courtenay, J.* Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. II. Sprachproben in den Mundarten der Slaven von Torre in Nordost-Italien. Sankt-Petersburg.
- BER 1971–2010: Balgarski etimologičen rechnik. T 1–3. Sofia, Izdatelstvo na BAN. T. 4–7. Sofia, Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.
- Buk. 2005: Slovník bukovyns'kyh govirok. Chernivci, Ruta.
- Grannes et al. 2002: *Grannes, A., Hauge Rå, Kjetil, Süleymanoğlu, Hayriye.* A Dictionary of Turkisms in Bulgarian. Oslo, Novus Vorlag.
- Gura 1997: *Gura, A. V.* Simvolika zhivotnykh v slavianskoi narodnoi traditsii. Moskva, Izdatel'stvo Indrik.
- IaOS 1981–1991: Iaroslavskii oblastnoi slovar' v 10 t. Iaroslavl', Izdatel'stvo IaGPU im. K. D. Ushinskogo.
- IDRBE 2012: Ideografski dialekten rechnik na balgarskiya ezik. T. 1. Sofia, Balgarski bestselar – Natsionalen muzey na balgarskata kniga i poligrafiya.
- Ivanova 2023: *Ivanova, S.* Zapadnorodopskiyat dialekt, otrazen vav folklotnata piesa “Nishan” na Angel Uzunov. Diplomna rabota. Plovdivski universitet “Paisii Hilendarski”. Filial “Lyuben Karavelov” – Kardzhali.
- Heidegger1991: *Heidegger, M.* Iazyk. Sankt-Peterburg, Eidos.
- Kochev 1969: *Kochev, I.* Grebenskiyat govor v Silistrensko. – In: *Trudove po balgarska dialektologiya.* Kn. 5. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.
- Koseska-Toszewa 1972: *Koseska-Toszewa, V.* Bułgarskie słownictwo meteorologiczne na tle ogólnosłowiańskim. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Muka 1921–1928: *Muka, A.* Słownik dołnoserbskeje rěcy a jeje narěcow. Vyp. I. Petrograd, 1921. Vyp. II, III. Praha, 1928.
- Newton 1989: *Newton, I.* Matematicheskie nachala natural'noi filosofii. Moskva, Nauka.

- Pawłowski 2011: Pawłowski, G. Bedeutungstransfer – möglich oder unmöglich? Eine linguistische Analyse wissenschaftlicher Texte. – In: *Die deutsche Sprache, Kultur und Literatur in polnisch-deutscher Interaktion. Beiträge der internationalen wissenschaftlichen Konferenz des Verbandes Polnischer Germanisten 17 – 19 Juni 2011, Zielona Góra*. Warszawa, Euro-Edukacja. pp. 53–67.
- Ramult 1893: *Ramult, S.* Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego. Kraków.
- Sabadosh 2008: *Sabadosh, I.* Slovnyk zakarpats'koi' govirky sela Sokyrnycja Hus-ts'kogo rajonu. Uzhgorod, Lira.
- SBG 1979–1986: Sloŭnik belaruskikh havorak paŭnochna-zakhodniaï Belarusi i iaje pahranichcha v 5 t. Minsk, Vyshëishaia shkola
- Spinoza 1957: *Spinoza, B.* Izbrannye proizvedeniia v dvukh tomakh. Tom I. Moskva, Gosudarstvennoe izdatel'stvo politicheskoi literatury.
- SRGK 1994–2005: Slovar' russkikh govorov Karelii i sopedel'nykh oblastei: v 6 vyp. Sankt-Peterburg, Izdatel'stvo S.-Peterburgskogo universiteta.
- SRNG 1965–2019: Slovar' russkikh narodnykh govorov. Vyp. 1–51. Sankt-Peterburg, Nauka.
- Stoychev 1965: *Stoychev, T.* Rodopski rechnik. – In: *Balgarska dialektologiya. Pro-uchvaniya i materialy*. Kn. 2. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, s. 119–314.
- Stoychev 1970: *Stoychev, T.* Rodopski rechnik. – *Balgarska dialektologiya*. Kn. 5. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, s. 152–221.
- Striedter-Temp 1963: *Striedter-Temps, H.* Deutsche Lehnwörter im Slovenischen. Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Szadura 2017: *Szadura, J.* Czas jako kategoria jezykowo-kulturowa w polszczyźnie, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Tolstaia 2011: *Tolstaia, S. M.* Prostranstvo i vremia v etnolingvisticheskoi perspektive. – In: *Prostranstvo i vremia v iazyke i kul'ture*. Moskva, Indrik.
- Zalizniak 2018: *Zalizniak, Anna A.* The Catalogue of Semantic Shifts: 20 Years Later. – In: *Russian Journal of Linguistics*. Vol. 22, No. 4, pp. 770–787.

✉ Доц. д-р Михаил Кондратенко

Секция за диалектна лексикография и лингвогеография на руския език

Институт за лингвистични изследвания

при Руската академия на науките.

Тучков пер., 9, 199053 Санкт-Петербург, Русия

✉ Senior research fellow Mikhail Kondratenko

Department of Dialect Lexicography and Linguistic Geography of the Russian language

Institute of Linguistic Studies at the Russian Academy of Sciences

Tuchkov per., 9, 199053 S.-Petersburg, Russia